

DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2024.33.089>

УДК 339.94.332:005

Ярослава Верменич

д-р. іст. наук, проф., чл.-кор. НАН України

зав. від. історичної регіоналістики

Інститут історії України НАН України

01001, Україна, Київ, вул. Михайла Грушевського, 4

E-mail: verrosla@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4445-9492>

Researcher ID Web of Science: AAG-7193-2020

Scopus ID: 54881278600

ТРЕНДИ ГЛОБАЛЬНОЇ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ У КОНСТРУЮВАННІ СУЧАСНОГО БЕЗПЕКОВОГО ПРОСТОРУ

Одним із найочікуваніших проявів глобалізації стала помітна активізація регіоналізаційних тенденцій, які характеризуються домінуванням локально орієнтованих цінностей і пріоритетів. Метою статті є аналіз методологічних підходів дослідження сучасного етапу розвитку глобалізаційних трансформацій у світі, який отримав назву «глобальної регіоналізації», репрезентація концептуальних орієнтирів її вивчення в контексті сучасних просторових парадигм, переосмислення категорій територіальності та регіональності, простеження впливу трендів глобальної регіоналізації на вироблення сучасних безпекових стратегій. Гіпотеза дослідження орієнтована на обстоювання пріоритетної ролі глобальної регіоналізації у процесах формування осьових координат нової системи ієрархізації та структуризації глобального світу, створення механізмів геополітичної рівноваги та безпеки, визначення основних тенденцій та чинників фрагментації геополітичного простору.

Доведено, що спричинені неотурбулентністю розлами в регіональних структурах супроводжуються інтенсивною, але не безпроблемною «надбудовою» глобального рівня над системою міжнародних відносин. Значне прискорення темпів трансформаційних змін під впливом воєнних конфліктів та протистоянь обумовлює сприйняття системи світоустрою як глобально-регіонального динамічного об'єкта та переосмислення наявних теорій безпекового розвитку. Дослідження змісту і форм територіалізації із застосуванням методологічного інструментарію глобальної регіоналістики дасть змогу інтегрувати як теоретичні підходи до

розуміння сучасного етапу розвитку глобалізаційних процесів, так і актуалізувати регіональні практики, пов'язані з безпекою життєдіяльності людини в сучасному глобально-регіональному просторі.

Ключові слова: регіоналізація, глобалізація, політика безпеки, глобальна регіоналістика, геополітичний простір.

Yaroslava Vermenych

Doctor of History, Professor, Corresponding Member
of the National Academy of Sciences of Ukraine
Head of the Department of Historical Regional Studies
Institute of History of Ukraine
the National Academy of Sciences of Ukraine
4, Mykhailo Hrushevskiyi Street, Kyiv, 01001, Ukraine
E-mail: verrosla@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4445-9492>
Researcher ID Web of Science: AAG-7193-2020
Scopus ID: 54881278600

TRENDS OF GLOBAL REGIONALIZATION IN THE CONSTRUCTION OF THE MODERN SECURITY SPACE

One of the most expected manifestations of globalization has become a noticeable intensification of regionalization trends, which are characterized by the dominance of locally oriented values and priorities. The purpose of the article is the analysis of methodological approaches to the study of the modern stage of the development of globalization transformations in the world, which was called "global regionalization", the representation of conceptual guidelines for its study in the context of modern spatial paradigms, the rethinking of the categories of territoriality and regionalism, tracing the influence of global regionalization trends on the development of modern security strategies. The research hypothesis is focused on defending the priority role of global regionalization in the processes of forming the axial coordinates of the new system of structuring of the global world, creating mechanisms of geopolitical balance and security, determining the main trends and factors of fragmentation of the geopolitical space.

It has been proven that the ruptures in regional structures caused by neoturbulence are accompanied by an intense but not problem-free "superstructure" of the global level over the system of international relations. Significant acceleration of the pace of transformational changes under the influence of military conflicts and confrontations conditions the perception of

the world system as a global-regional dynamic object and rethinking of existing theories of security development. The study of the content and forms of territorialization using the methodological tools of global regionalism will make it possible to integrate both theoretical approaches to the understanding of the modern stage of the development of globalization processes, and to actualize regional practices related to the safety of human life in the modern global-regional space.

Keywords: regionalization, globalization, security policy, global regionalism, geopolitical space.

Рубіж XX і XXI ст. позначився кардинальною зміною контурів та конфігурації геополітичного простору планети. Перехід від біполярності до багатополлярності, формування нових геополітичних осей, поглиблення суперництва між регіональними об'єднаннями зробили беззмістовними усталені формули «наддержав», «сателітів», «маріонеткових утворень». А поява нової ієрархії політичних суб'єктів («центрів сили», «полюсів багатополярного світу») спричинила переосмислення дихотомії концептів глобальності та регіональності у дещо несподіваний спосіб — з виникненням термінів «глобальний регіоналізм», «регіональна держава», «транснаціональний соціальний простір», «інтеррегіоналізація». У документах ЄС еквівалентом поняття «регіональна політика» дедалі частіше виступає «політика згуртування» (*cohesion policy*), орієнтована на запобігання регіональним диспропорціям. Сучасні геополітичні реалії призводять до актуалізації поняття «регіональна територіалізація», яким позначають практику поділу світу на регіони в суспільних уявленнях. Штучність та варіативність цих уявлень не стають на заваді їх використанню у геопросторових і геокультурних дискурсах. Світова політика дедалі більше набуває ознак своєрідних змагань між регіональними об'єднаннями, кожне з яких очолює глобальна держава чи центр сили, тому репрезентація концептуальних моделей глобально-регіональних безпекових стратегій стає одним із основних сучасних трендів, а «мозаїка регіональних теорій ніколи не вичерпається»¹.

Розмаїття суспільних явищ, які прийнято інтерпретувати в термінологічному форматі «динаміки глобалізму та регіоналізму», здатне вразити будь-яку уяву. На початку XXI століття глобалізація і регіоналізація стали своєрідними полюсами цивілізаційного поступу, між якими замикаються національні інтереси держав. Проте це зовсім не означає, що розмиті терміни втрачають свою когнітивну вартість. Сфера їх застосування не звужується, а, навпаки, розширюється. А отже, соціогумантарії мають дбати не стільки про вибір зручної для власних дослідницьких завдань теоретико-методологічної конструкції, скільки про введення

різних її варіантів у певну систему. Вироблення системної теорії глобалізму та регіоналізму — справа часу й неабияких міждисциплінарних зусиль. Однак, будь-яке наближення до розв'язання цього масштабного завдання має сприяти глибинному розумінню тієї нової інституційної архітектоніки, яка проходить випробування на європейському континенті і яка, сподіваємося, безпосередньо впливатиме і на вітчизняний економічний, політичний, культурний, інформаційний, безпековий простір.

Симптоматично, що сьогодні однаковою мірою «затребуваними» виявилися і галузі наукового знання, орієнтовані на осмислення явищ глобалізації, і різні напрями регіоналістики. Суттєва актуалізація проблематики глобально-регіональної динаміки та збільшення з кожним роком соціогуманітарних досліджень, які розглядають теорії глобалізму та регіоналізму як специфічні гіпотези в макро- і мікро- предметних полях, дещо утруднюють репрезентацію узагальнюючого історіографічного виміру подібних студій. Можливо, в цьому й немає потреби в рамках статті, адже зрозуміло, що без ретельного аналізу наукових праць ніяке теоретико-методологічне дослідження не є прийнятним. У сучасних реаліях прискіплива увага до теоретичних проблем територіалізації об'єктивно стає одним із головних дослідницьких пріоритетів вітчизняної та загальносвітової соціогуманітаристики.

Метою статті є аналіз методологічних підходів дослідження сучасного етапу розвитку глобалізаційних трансформацій у світі, який отримав назву «глобальної регіоналізації», репрезентація концептуальних орієнтирів її вивчення в контексті сучасних просторових парадигм, переосмислення категорій територіальності та регіональності, простеження впливу трендів глобальної регіоналізації на вироблення сучасних безпекових стратегій. Гіпотеза дослідження орієнтована на обстоювання пріоритетної ролі глобальної регіоналізації у процесах формування осьових координат нової системи ієрархізації та структуризації глобального світу, створення механізмів геополітичної рівноваги та безпеки, визначення основних тенденцій та чинників фрагментації геополітичного простору.

Розробка теоретичного підґрунтя політико-економічної територіалізації розпочалася у 80-х рр. минулого століття французькими науковцями в контексті осмислення сутнісних ознак «протидіючої політики», пізнання закономірностей деконцентрації економічної діяльності, вибудови стратегій нарощування місцевого потенціалу за рахунок територіального чинника. Нині вона успішно реалізується ЄС у рамках концепції Європи регіонів, яка репрезентується у форматі місцевої політики (*place-based policy*). В умовах глобалізації територіалізація стає багатофакторним процесом, діалектика якого обумовлюється як необхідністю забезпечення розширення та прискорення руху об'єктів у просторі, так і формуванням

стабільної інфраструктури, функціонування якої забезпечує цей рух². Територіалізацію розглядають як секторальну автономію, яка включає внутрішній або міжрегіональний розподіл ресурсів, залучення громадянського суспільства для вирішення загальнозначущих питань. Сучасна територіалізація репрезентує світ як єдиний динамічний об'єкт, рівні якого поєднуються мережами інтенсивної взаємодії, часто «накладаються» один на одний, але все-таки лишаються сепарованими, утворюючи значно складнішу й суперечливішу динаміку, ніж та, що відповідає поняттю «глобалізація». Єдність через фрагментацію чи регіоналізацію утворює нову реальність, яка постає як глобальна система взаємозв'язків між людьми, регіонами, країнами. У цій новій реальності глобалізація у своєму розвитку переходить на вищий щабель, що змушує фіксувати появу нової форми структурування глобального світу — глобальної регіоналізації — та визнати, що традиційні просторові та безпекові концепції зазнали впродовж останніх років істотної девальвації³.

Те, що у просторовому дискурсі з'явилося поняття «глобальна регіоналізація», вважається цілком закономірним результатом сучасних геополітичних трансформацій та пошуку шляхів оптимізації безпекових процесів. Багатовекторність регіональної динаміки виявляється в існуванні наднаціональних структур, розвитку транскордонних взаємовідносин та інтеграційних стратегій нових світополітичних феноменів — глобальних регіонів. Вони являють собою структурований простір, основними характеристиками якого є як традиційні фактори (цивілізаційні, історичні, культурні, економічні), так і нові — мережеві, комунікаційні, віртуальні. Багатовимірна взаємодія відбувається на рівні макро-, мезо- і субрегіонів, що автоматично робить регіон системоформуючим фактором усієї трирівневої структури глобального світу. На регіональних підходах базується й сучасний неофункціоналізм — теорія регіональної інтеграції, що робить головний акцент на ролі недержавних суб'єктів тиску і громадських рухів. Очікування громадян значною мірою переносяться на рівень регіонів, і останні, діставши додаткові повноваження, змушені цим очікуванням відповідати. Природно, що і роль науки у регулюванні цих, зовсім не безконфліктних процесів, стрімко зростає⁴.

У просторових дискурсах терміном «глобальна регіоналізація» зазвичай охоплюються як процеси сегментації та фрагментації глобального світового простору, так і прояви регіоналізації на макрорівні в координатах глобальних регіонів. Парадигма глобальної регіоналізації спирається на поняття глобального регіону (макрорегіону) як цілісної соціально-економічної і політичної системи, яка характеризується геопросторовою спільністю, соціально-культурною близькістю та об'єднується кількома наднаціональними політичними інститутами. Глобальний

регіон репрезентується як структурна одиниця системи глобалізованого світу та підсистеми глобального політичного простору із спільними наднаціональними органами управління, соціально-економічними моделями розвитку, соціально-культурними та мовними кордонами, конфесійними пріоритетами. Макрорегіоналізація формує будову сучасного глобалізованого світу, який постає у вигляді групи полюсів, центрів сили, регіональних сфер та може розглядатися як поліцентрична та багаторівнева ієрархічна структура.

Формування теоретичних підходів до розвитку кластерних рівнів регіоналізації геопростору в контексті центр-периферійних концепцій спричинило активізацію дослідження трендів глобальної регіоналізації та осмислення всього спектру регіональних проявів у їх політичному, економічному, соціальному, культурному та безпековому вимірах. Запроваджуючи поняття «глобальний центральний регіон» (*global core region*), автори ґрунтовної монографії «Глобальна регіоналізація: тенденція центру-периферії» звертали увагу на те, що регіоналізація виступає як процес політичних та економічних змін, які кардинально трансформували політичну географію низки регіонів. Її можна трактувати як об'єктивний результат сучасного світового розвитку, спрямований на формування регіональних просторових інтеграційних структур — від субрегіональних організацій до трансрегіональних конструкцій⁵.

На думку Л. фон Лангенхове глобальна регіоналізація являє собою новий вимір, нове покоління регіоналізації, яке доцільно визначати як «регіоналізація 2.0». Учений акцентує увагу на тому, що у форматі «режиму 2.0» відбувається процес трансформації глобальної регіоналізації від «закритого» до «відритого» типу. Фактично, мова йде про формування регіональної багатополярності з обов'язковими елементами відкритості, прозорості, мультифакторності, трансграничності та багатовекторності. Сучасний геополітичний простір, констатує Л. фон Лангенхове, вже має багато ознак «регіоналізації 2.0», проте паралельно зберігаються і потужні тенденції регіоналізації першого покоління⁶.

Феномен глобальної регіоналізації полягає у її подвійному функціоналі — з одного боку вона є невід'ємною складовою глобалізації, а з другого — її протилежною тенденцією. Це не тільки суттєва трансформація соціокультурних, економічних та політичних процесів, але їх різке прискорення і якісне перетворення. Глобальна регіоналізація є своєрідним викликом для регіонів, який обумовлює необхідність активізації їх позиції як повноцінних суб'єктів глобальних процесів. Сьогодні важко не помічати, що реконфігурація і фрагментація сучасного світу відбувається за регіональним принципом; за цією ж парадигмою вибудовуються нові форми його структуризації. Планетарну архітектуру дедалі частіше

представляють як регіональну систему із власними підсистемами і специфічною ієрархією політичних суб'єктів, як величезну «мозаїку культурних мап» різноманітних регіональних структур.

Процеси глобальної регіоналізації формують новий світовий порядок, об'єднуючи різні сфери — політичну, соціальну, культурну, економічну, переформатовуючи в такий спосіб глобальний простір. Основними факторами, що сприяють їх розвитку, вважаються:

– *глобалізаційні*, які змінюють співвідношення між глобальними та регіональними складовими світового розвитку, посилюють вплив регіоналізму на формування геополітичної стратегії, репрезентують можливості отримання політичних та економічних переваг глобальної регіоналізації;

– *геополітичні*, що орієнтуються на представлення процесів регіоналізації у природничо-географічному, історичному, політичному і соціокультурному контекстах, використовують геополітичні стратегії не тільки в ролі концептуального орієнтира, але й методологічного інструментарію для осмислення минулих та вибудови сучасних моделей просторового розвитку;

– *культурно-конфесійні*, які впливають на консолідаційний потенціал регіону, пов'язаний із схожістю політичної та історичної культури, етнокультурною спорідненістю, проявами локальної ідентичності та ментальності;

– *економічні*, які виявляються у функціонуванні транскордонного співробітництва, створенні інтеграційних комплексів на рівні національних економічних систем;

– *інформаційні*, які активізуються у процесі формування глобального інформаційного простору, сприяють обміну інформацією та координації зусиль з розв'язання спільних проблем;

– *безпекові*, пов'язані із посиленням конфліктів та військових протистоянь, створенням системи глобальної та регіональної безпеки.

Як бачимо, специфічною характеристикою глобальної регіоналізації є її комплексний характер, інтеграція політичних, дипломатичних, соціокультурних, екологічних та інформаційних процесів та взаємозв'язків. У загальному визначенні під глобальною регіоналізацією розуміють сегментацію міжнародних відносин, яка відбувається на глобальному рівні, процес фрагментації світу, умовного поділу його на великі самодостатні економічні та політичні кластери та інтегрування їх у глобальну ієрархію світобудови. При цьому глобальна регіоналізація виступає як інтеграція локальних спільнот і проявляється у «формуванні кордонів між територіально-соціальними комплексами, виникненні самодостатніх економічних і політичних утворень, збереженні культурних відмінностей етносів і соціальних груп, посилення почуття їх винятковості»⁷.

Цілком логічним є те, що при формуванні та об'єднанні глобальних регіонів локалізація виступає одним із визначальних пріоритетів. Підставами для такої інтеграції є внутрішні та зовнішні чинники: економічне партнерство, схожість політичної культури, ідентифікаційна цивілізаційна матриця, загальні орієнтири зовнішньої політики, вирішення завдань макрорегіональної безпеки. Внаслідок інтеграційних стратегій локального співтовариства постають «функціональні регіони», та виникає якісно нове геополітичне утворення, члени якого передають частину своїх функцій на наднаціональний рівень⁸. Розв'язання складної діалектики взаємозв'язку глобалізації та регіоналізації відшукується в контексті локалізації, яка зводиться до включення локальних співтовариств і територій у розгалужену мережу світового господарства й відповідної політики, по суті репрезентуючи «регіональну реакцію на глобальні процеси»⁹.

Глокалізація, поряд із трансформацією та детериторіалізацією, розглядається серед основних трендів глобальної регіоналізації — тих видимих масштабних змін, які сприяють інтенсифікації глобально-регіональної взаємодії. Вони орієнтовані на формування контурів нової сучасної концептуальної моделі, здатної врахувати турбулентну специфіку новітніх процесів у світовому глобально-регіональному просторі та спрямовувати суспільство до позитивних стратегій розвитку. За їх допомогою здійснюється моніторинг небезпек, пов'язаних із переоцінкою суспільних цінностей, відбувається пошук змісту глобально-регіональної (цивілізаційної) ідентичності, спроможної стати основою формування нового образу глобального інформаційного світу.

Дворівнева трансформація суспільних відносин у сучасному світі під впливом глобальної регіоналізації призводить до формування нового відчуття дихотомії часу і простору. Варто дослухатися до думки засновника «глобальної соціології» А. Мартінеллі, який наголошує на тому, що «соціальні відносини більше не залежать жорстко від фізичної присутності акторів в одному місці в один час. Час використовується для зменшення обмежень простору і навпаки. Час скорочується, простір стискається». Глобалізація і пов'язане з нею розширення інформаційно-комунікаційних технологій інтенсифікують спілкування між людьми та нав'язують їм нові соціальні ролі, непомітно перетворюючи їх на учасників локальних соціальних, економічних, політичних, інформаційних і культурних процесів¹⁰.

Глобально-регіональна трансформаційна динаміка дедалі більше призводить до виникнення явища територіальної інверсії, яка полягає у видозмінах характеру конкуренції на світовій арені: якщо раніше відбувалася конкуренція людей за територію, то сьогодні вже території

конкурують за людей. Все частіше сучасні реалії позначають метафорою «турбулентні часи», яка характеризує стан крайньої нестабільності світової економічної і політичної системи, зростання ризику її деградації і руйнування у разі нового переділу світу. В умовах наявних мілітарних викликів уже говорять про неотурбулентність як символ-код карколомних змін у світоустрої, які віщують настання ери загальної нестабільності. Тотальна нестабільність не лише поширюється територіально, але й породжує ланцюг переходу одних критичних станів в інші. Епоха «відносного спокою» закінчилася, світ охоплюється проявами вандалізму та варварства. Одним із варіантів пошуку адекватної відповіді на економічні й політичні виклики глобалізації може стати саме погляд на регіон не стільки як на об'єкт, скільки як на суб'єкт системи міжнародних відносин з виразною відмовою від «державоцентричного» підходу.

Одним із головних мотиваційних факторів глобальної регіоналізації є необхідність інтеграції у складну ієрархію політичних суб'єктів глобального світу, яка складається із центрів сили, економічних, політичних, військових та цивілізаційних полюсів, регіональних держав. Варіативність її сценаріїв обумовлена не тільки позитивними та негативними (дез)інтеграційними векторами, але і глобальними парадоксами, пов'язаними із об'єктивними диспропорціями регіонального розвитку. Основною концептуальною домінантою глобальної регіоналізації вбачається проблема виявлення загальних тенденцій у процесах регіоноутворення в умовах багатовекторної глобалізації та запобігання деструктивним проявам, здатним порушувати безпеку. Хоча формування глобальних регіонів перебуває на початковій стадії, досвід утворення та розвитку Європейського Союзу, який можна трактувати як «європейську модель» глобальної регіоналізації, доводить свою життєздатність, незважаючи на кризи та зміни геополітичної й гео економічної ситуації у світі.

Глобальні регіони не лише виразно виявляють прагнення до самодостатності й самореалізації, але й упевнено виходять у ролі нових політичних акторів на арену міжнародної взаємодії. І зовсім не випадково формування нових контурів геополітичного простору у глобальному масштабі відбувається сьогодні під виразним впливом переосмислених концепцій регіоналізму. В міру того, як нівелювалися поняття «наддержава», «велика держава», розширювалася сфера дії нових понять — «центр сили», «світова політична динаміка», «регіональна система», «некеровані території». По-новому почала вибудовуватися ієрархія політичних суб'єктів, при цьому регіони різних рівнів несподівано стали домінуючими структуроутворюючими одиницями глобального простору.

Результатом інтенсифікації процесів глобальної регіоналізації стало утвердження терміна «глобальний регіоналізм», який репрезентує

політичні стратегії взаємовідносин великих міждержавних об'єднань із глобальним світом та його акторами, визначає інтеграційні вектори локальних спільнот у форматі макрорегіонів, пропонує інструменти формування багатополярної і поліцентричної конфігурації міжнародних відносин. Глобальний регіоналізм не може розглядатися як процес, що відбувається самостійно чи хаотично, адже він передбачає системне структурування та широку інтеграцію зусиль різних акторів. Під час становлення він агрегує транснаціональні інтереси, формує власну макрополітичну ідентичність, виробляє адаптивну стратегію. Посилення макро-регіональної інтеграції та локалізації вбачається дієвим чинником адаптації сучасних держав до процесів регіональної нерівності, успішного пошуку алгоритмів формування геополітичної рівноваги.

Розгляд регіонів як (не)структурних частин міжнародної системи з власною універсальною активністю, поєднання «старих» і «нових» вимірів регіоналізму обумовили формування концепції порівняльного (компаративного) регіоналізму. Термін «компаративний регіоналізм» (*comparative regionalism*) запроваджений до наукового обігу Ф. Лаурсеном у контексті репрезентації розгляду регіональних інтеграційних процесів у руслі теоретичних концепцій соціального конструктивізму¹¹. Дискусії щодо змістовного наповнення терміна продовжили Ф. Содербаум та Л. ван Лангенхове, які ставили питання: які індикатори вказують на формування регіональної інтеграції, як відбувається регіональне будівництво, який науковий інструментарій можна використовувати у його вивченні? Досліджуючи динаміку розвитку Європейського Союзу, вони дійшли висновку про можливість застосування методу порівняльного аналізу до осмислення регіональної специфіки різних країн і культур. Серед соціологічних підходів, які автори пропонують використовувати у вивченні регіональних інтеграційних практик, були виокремлені емпіричний (збір даних у регіональному розрізі) та ідеографічний (детальне вивчення кожного окремого випадку та його особливостей)¹².

Предметом постійних наукових дискусій залишаються проблеми періодизації регіоналізму як теорії і практики. Традиційно виділяються три фази чи хвилі регіоналізму упродовж ХХ ст. У праці «Європейський Союз і новий регіоналізм: регіональні актори і глобальне управління у постгегемоністську епоху» перша фаза розвитку європейського регіоналізму датується міжвоєнним періодом, а сам він характеризується як «злорякисний» імперський, продиктований прагненням Німеччини, Франції і Британії забезпечити власну гегемонію. Ситуація економічної нестабільності, криза Ліги Націй стали на заваді формуванню кооперативної між-регіональної архітектури. У своїй другій фазі, яка почалася після Другої світової війни, регіоналізм хоч і лишався замкнутим і залежним від

економічного протекціонізму (М. Тело називав його «закритим»), все ж був орієнтований на міжнародну кооперацію і включав також компонент безпеки. У третю фазу («нового регіоналізму») світ вступив у 70–80-х рр. ХХ ст. Його фундаментом стало співробітництво в рамках «політики розвитку». Появу цього «відкритого регіоналізму» фахівці напряму пов'язують із глобалізаційними процесами¹³.

Регіоналізм справедливо вважається одним з основних напрямів сучасної політичної модернізації, з ним насамперед пов'язуються критерії зростання й інноваційності¹⁴. Теорія «великих регіонів» — це суттєва інновація, яка з'явилася у глобалістиці наприкінці ХХ століття. На її основі будувалися не тільки форми нових управлінських моделей, з'являлися нові, зі значними параметрами автономності, територіальні рівні управління, що тяжіли до власної політичної легітимності. Стало реальністю управління поза урядовими структурами, через політичні мережі (*policy-network governance*). І зовсім не безпідставно багато хто вбачає у глобалізації таке продовження процесів інтернаціоналізації (транснаціоналізації) різних аспектів суспільного життя, яке створює відповідну активність і на рівні місцевого й регіонального управління. «Транснаціональні моделі» дедалі більше розглядаються як альтернативи і «ринковій», і «ієрархічній» управлінським системам.

Проте є не менше підстав пов'язувати з регіоналізмом і ймовірні ризики й загрози. У світі, наскрізь пронизаному проявами конфліктності й агресивності, останні осмислюються з позицій принципово відмінних соціально-онтологічних та аксіологічних систем і доволі часто провокують ухвалення незважених і небезпечних політичних рішень. Дискурси, пов'язані з оцінками регіоналізму, гранично ідеологізовані й політизовані. У цьому легко переконатися, якщо порівняти оцінки кримського й східноукраїнського сепаратизму 2014 р. у викладі ЗМІ України, Росії, ЄС та США. У цьому ж контексті варте уваги аналітичне дослідження О. Андрощука, присвячене висвітленню підходів та концепцій зарубіжних дослідників (політологів, істориків, політичних географів) щодо пояснення причин та сутності українського варіанту регіоналізму. Серед специфічних рис українського регіоналізму, констатує автор, майже всі відзначають надмірну політизацію регіональних відмінностей в Україні¹⁵.

Сучасний глобальний регіоналізм — складне й далеко не однозначне суспільне явище, яке водночас структурує економічний, політичний, культурний простір і створює ризики його фрагментації. Проте, не існує універсальнішої моделі «горизонтальних» інтеракцій та найбільш комплексної методологічної домінанти регіонально-просторових дискурсів. Про багатобарвність і суперечливість сучасного регіоналізму йдеться в десятках, якщо не сотнях наукових праць. Хоч у них виразно превалює

державно-правова й економічна проблематика, суть регіоналізму неможливо зрозуміти, не аналізуючи його геополітичні, етнокультурні, екологічні, демографічні, соціопсихологічні, безпекові та інші аспекти. Проблематика регіоналізму, наймовірно актуалізована в наш час сепаратистськими рухами й гібридними війнами, настільки важлива в теоретичному і практичному відношеннях, що модулі її концептуального осмислення повинні постійно перебувати у фокусі глобалізаційних та безпекових стратегій.

Об'єктивно притаманна процесам глобальної регіоналізації суперечність диктує необхідність істотної модифікації тих наукових підходів, які сформувалися у соціогуманітаристиці у рамках традиційних регіональних дискурсів. Адекватна оцінка потенціалу регіону, стратегій економічного та безпекового розвитку, ідентифікація його міжнародної конкурентоспроможності становить важливу проблему соціально-політичного розвитку держави. Вирішення її можливе лише за умови міждисциплінарної інтеграції та координації зусиль фахівців, які орієнтовані на дослідження регіональної специфіки. Концептуальною основою для осмислення сучасних глобалізаційних стратегій, аналізу інтегральних характеристик глобалізації з одного боку, і її протилежних локальних тенденцій, з другого, може виступити глобальна регіоналістика¹⁶. Синергетичний ефект її полягає не стільки у проведенні конкретних регіональних досліджень, скільки у принципово іншому рівні їх аналізу та узагальнення, формуванні прогностичних моделей і трансформаційних перехідних систем. Об'єктно-предметна сфера глобальної регіоналістики включає динамічні трансформаційні процеси територіальних таксономічних одиниць різного ієрархічного рівня, зумовлені високою мобільністю мультиструктурних стратегій локально-національної та макрорегіональної гомогенізації соціального простору.

Науковий простір глобальної регіоналістики фокусується навколо вивчення закономірностей розвитку світових територіальних соціумів, форм і методів регулювання трансформаційних процесів. Її важливість і значущість полягає у формуванні системи пізнання парадигм глобально-регіональної динаміки та принципів регіональної системи управління. Саме тому в її науковому просторі, як одна з пріоритетних, пропонується еволюційно-генетична парадигма, пов'язана з необхідністю осмислення геополітичних, соціально-економічних, культурних, екологічних та інших чинників у розумінні об'єктивних і суб'єктивних процесів глобальної регіоналізації. Стає можливим створення культурно-ментальних моделей дослідження глобального простору, простеження впливу конфліктів на зміну поведінських стереотипів та формування нових способів адаптації до різноманітних просторових трансформацій. Сучасна глобальна

регіоналістика оперує поняттями політико-географічного, соціального, культурного, конструйованого, життєвого, психологічного, безпекового простору, а останнім часом — і когнітивного. Активно відбувається осмислення ролі колективних регіональних об'єднань, моделювання нових схем відносин центру і регіонів, шляхів подолання «проблеми депресивності».

Концепт глобальної регіоналізації цілком здатний відіграти роль зручного операційного інструмента, адже допускає найширші можливості конструювання зв'язків у просторі¹⁷. Розгортання процесів регіоналізації перетворює будь-який соціокультурний простір у своєрідну «кластерну локальну мережу» (чи величезну кількість «мереж», накладених одна на одну). Структурований у такий спосіб простір створює найкращі можливості для забезпечення «вузлів мережі» ресурсами і оптимізації відносин по лінії «центр — регіон». Особливий акцент при цьому робиться на взаємодії центру (ядра) і периферії (окраїн) — з поглибленим вивченням доцентрових і відцентрових сил, інтеграції й дезинтеграції, стабільності й дисбалансу, симетрії й асиметричності. Водночас, поняття «регіоналізація» може застосовуватися не лише до вибудовування сучасних моделей регіонального розвитку, але й до ретроспективного структурування територій із метою наукового осмислення специфічності розвитку певних їх частин.

На жаль, геопростір дедалі частіше стає об'єктом геополітичних інтересів та зазіхань. Здавалося б, досвід ХХ століття мав навчити людство обачності й поміркованості, але під акомпанемент розмов про гуманізм, свободу, демократію у світі тривають війни. Те, що політика завжди має територіальний вимір — аксіома, яка не потребує доведення. Проте так само аксіоматичним є і опосередкований зв'язок територіальності з політичними процесами й відносинами. Нові ризики й загрози, породжувані як глобальними, так і локальними викликами, зумовлюють необхідність дослідження геопростору на основі концепцій геокультурної сегментації. Це завдання реалізується за допомогою типологізації — розбиття сукупностей багатовимірних об'єктів на однорідні групи — типи, таксони чи кластери.

Типологізацію іноді називають багатовимірною класифікацією. Саме так розумів своє завдання відомий норвезький політолог С. Роккан, вибудовуючи концептуальну карту Європи на фундаменті «топологічно-типологічного підходу»¹⁸. Периферійність, за С. Рокканом, має два виміри — горизонтальний (географічний на основі віддаленості) і вертикальний (на основі залежності). Регіони відрізняються один від одного насамперед тим, за яких умов вони стали в різні часи периферіями сильніших держав. Воєнно-адміністративне проникнення, пов'язане із

завоюваннями, створює жорсткіший тип економічної і політичної залежності. Там, де мало місце мирне економічне й культурне проникнення, регіони зберігають вищий рівень самодостатності. Вибудовані на такій основі типології здатні допомогти державам дістати уявлення про «зони напруги» і джерела латентної конфліктності.

В основу типології регіонів можуть кластися різні показники — природно-географічні, економічні, геополітичні, історико-культурні, етнічні, екологічні, безпекові та інші. Зазвичай, підставами для групування регіонів є характеристики їхнього геополітичного становища, особливості розселення й колонізації, аналіз ресурсно-економічного потенціалу, глибин структурних перетворень. Універсальна типологія прагне охопити всі регіони, поділяючи їх на групи. Проблемна типологія стосується лише певних груп регіонів і вибудовується за ознаками їхньої здатності адекватно реагувати на виклики часу. Як універсальна, так і проблемна типологія зазвичай виступають фундаментом економічного районування, адже наявні типології регіонів враховують здебільшого лише економічні й соціальні чинники формування простору. Традиційно виділяються промислові, аграрні, просунуті й депресивні, прикордонні і кризові регіони.

У сучасних реаліях пріоритетного вивчення потребують саме прикордонні території, на розвиток яких суттєво впливає близькість державного кордону. Недостатня увага до прикордонних регіонів здатна породжувати різноманітні геополітичні та геоекономічні проблеми, суттєво загострювати питання, пов'язані із національною безпекою. Те ж стосується і кризових регіонів. Відсутність в Україні теоретико-методологічних підходів їх визначення та класифікації, належного нормативно-правового забезпечення можливостей держави щодо регулювання розвитку подібних територій та розв'язання конфліктних питань, спричинили низку соціальних і безпекових проблем. Хоча, ще наприкінці ХХ ст. активні пошуки шляхів зміцнення глобальної і національної безпеки та конструювання алгоритмів, які б сприяли формуванню взаємної довіри між державами та регіонами, обумовили розвиток соціології безпеки, основним завданням якої було максимальне розуміння витоків можливих безпекових загроз та перешкод, що заважають їх мінімізувати.

Загалом типологізацію варто розуміти як методологію диференціації простору на якісно визначені за комплексними критеріями, що відбивають стан соціокультурного та економічного розвитку, однорідні групи територій. Типологічні дослідження мають посідати провідне місце у виробленні як теоретичних моделей, так і практичних стратегій регіонального розвитку. Адже типологія надає змогу простежити певні закономірності у просторових процесах, узагальнити інформативні та статистичні дані щодо подібності регіонів, з'ясувати внутрішні проблеми та

зовнішні орієнтації. Основою типологізації є аналіз соціально-економічних, демографічних і культурних взаємозв'язків регіону з головним ядром, етапів формування територіальної соціально-економічної системи в конкретному регіоні, специфічних особливостей регіону та можливостей здійснення в його межах територіального регулювання й координації соціально-економічних процесів.

На думку І. Кононова, жодна наявна нині наука поки що не зуміла створити таку модель типологізації різноманітних регіональних систем, в якій була би чітко відображена взаємодія у їхньому формуванні та розвитку примордіальних і організаційних чинників. Перенесення у соціологію з біології поняття «креод» (певна територія, що є центром тяжіння для інших територій) лише частково прояснює спосіб взаємодії сил самоорганізації й організаційних зусиль держави. Креод визначає найімовірніший напрямок дрейфу й еволюції системи, але не детермінує їх цілком, оскільки на практиці ця система зазнає флуктуацій, проходить через точки біфуркації. Регіональні ідентитети співіснують з іншими ідентитетами, конурбації всередині регіонів можуть не тільки взаємно доповнювати одна одну, але й конкурувати між собою¹⁹. Можливо сучасні концептуальні стратегії глобальної регіоналістики наблизять до створення інтегральних моделей осмислення специфіки просторової мобільності, запропонують інноваційні системи індикаторів типологізації регіонів та дадуть змогу подивитися з цілком іншої перспективи на сучасний «суспільний геопростір».

Постає закономірне питання: чи здатна вітчизняна соціогуманітаристика забезпечити нагальну потребу в окресленні меж «суспільного геопростору» та ретроспективному осмисленні процесів глобалізації й регіоналізації, пошуку територіальних ідентифікацій та історичних закономірностей просторового розвитку? Те, що просторові образи складаються із асоціацій різних за походженням і структурою об'єктів, забезпечує формальну можливість вивчати ці об'єкти в територіальному вимірі. При цьому матриці для виділення різних типів просторових структур можуть створюватися як на основі абстрактно-теоретичних побудов, так і шляхом узагальнення і класифікації всієї багатобарвності соціопросторових сегментів. Вихід соціогуманітаристики на новий рівень просторових узагальнень вбачається саме на ґрунті формування територіальних моделей суспільного розвитку, з акцентом на вивченні регіональних культур, зосередження уваги на «пов'язаних» та «перехресних» історіях, міждержавних, міжетнічних, міжрегіональних відносинах.

Не менш важливе питання: чи може сучасна українська політика, моделюючи каркас реформ у територіальній сфері та розбудовуючи державу після завершення війни, поклатися на висновки історичної науки?

Певною мірою так, але не в головних вимірах. Адже обираючи поміж двох найважливіших характеристик, які стосуються населення як соціуму, історична наука незмінно віддає перевагу соціально-часовій на шкоду просторово-територіальній. Хронологічний принцип як основа періодизації владно диктує погляд на історію як на зміну генерацій можливо-владців, поставлених у жорсткі часові рамки. Те, що їхні дії детерміновані не лише часом, але й простором, усвідомлюється переважно тоді, коли аналізуються причини воєнних зіткнень, зумовлених боротьбою за території. Насправді ж час і простір — дві рівноправні домінанти людського буття. Навряд чи у пліні історичних подій щось вдасться зрозуміти, якщо роль територіального чинника в політиці не буде гранично чітко прояснена за допомогою методів і підходів, які застосовуються в усьому комплексі природничих і соціогуманітарних наук — структурно-функціональних, соціологічних, статистичних, психологічних та інших.

Створити оптимальний фокус для розгляду проблем територіальної організації, процесів регіоналізації та тенденцій просторового розвитку здатна історична регіоналістика, зосереджена на аналізі територіальності в усіх її проявах і у всьому часовому діапазоні, доступному осмисленню. Зв'язок політики з територією, особливості локалізації політичних процесів простежуються в її рамках за допомогою методів, вироблених у різних галузях наукового знання — від географії до статистики. А універсальні підходи визначаються в межах загальної теорії центр-периферійних відносин, створеної зусиллями І. Валлерстайна, С. Роккана, П. Тейлора та інших учених. Новизна підходів історичної регіоналістики обумовлена оновленим баченням проблем поліцентричності, співвідношення інтеграційних та дезінтеграційних процесів, систем та моделей горизонтальної глобальної взаємодії.

Методологія історичної регіоналістики базується на історико-культурних підходах, які переносять акценти з дослідження процесів на аналіз структур, з лінійного історичного метанаративу на локальні соціокультурні простори. Дихотомія відцентрових і доцентрових сил, дезінтеграції й інтеграції, логіка вибудови «внутрішніх кордонів» держави уведені в її рамках у певну систему і розглядаються у комплексі разом з усіма чинниками, які впливають на структуру територіальної організації. Історична регіоналістика забезпечує ретроспективний погляд на всю сферу існування людини і суспільства у певному просторі, репрезентує динаміку ставлення населення того чи іншого регіону до глобальних, загальнонаціональних, регіональних змін, аналізує особливості соціальної й політичної поведінки в конкретному «суспільному геопросторі»²⁰.

Період, що настав зі вступом світової спільноти у третє тисячоліття, фахівці називають часом регіональних ініціатив. Регіональний розвиток

суттєво змінює свою традиційну парадигму, регіональний поділ стає основою організації територіальності, а концепт регіоналізму — універсальною пояснювальною схемою в системі методологічного конструктивізму. На жаль, регіональні диспропорції, які становлять в Україні величезну проблему, не зменшуються, а, навпаки, посилюються. Сучасний регіональний соціум — надзвичайно складний соціальний організм, який формує каркас просторових стратегій (політичних, економічних, соціальних, культурних, безпекових) не лише для себе, а й для всієї держави. Для вибудови безпекових стратегій регіонального розвитку необхідна зовсім нова модель відносин між центром і регіонами — така, яка передбачає зміну ролей і модифікацію функцій на всіх рівнях влади. Вона має потягнути за собою не просту децентралізацію владних функцій, а нову філософію просторової політики з опорою на безпековий потенціал та рівень самодостатності регіонів.

Сподіваємося, що основи такої філософії безпеки будуть генеруватися в міждисциплінарному полі глобальної регіоналістики в процесі дослідження проблем «переходу», трансграничності та трансформаційності в майже безмежному глобальному просторі геополітичних, геокультурних, геоінформаційних взаємодій. У сучасних умовах потреба в узагальненому філософському осмисленні різних вимірів територіальності подвійно актуалізується, адже глобальна трансформація світу супроводжується «перевантаженістю» звичних філософських концепцій, причому багатозначність породжує суперечливість у трактуваннях. Семантична поліфонія ускладнюється тиском політики й ідеології на наукові дискурси й понятійні системи. Втім, позитивним фактором є те, що усвідомлення величезних ризиків, пов'язаних із глобалізацією, змушує до вироблення нового стилю філософського мислення. Однією з найпродуктивніших онтологічних стратегій стає «філософія подолання» — формування широкого набору пропозицій і проєктів, ґрунтованих на осмисленні хиб і вад цивілізації й породжуваних нею небезпек²¹. Покликання наукової регіоналістики полягає саме в подоланні штучно створених ідеологічних і культурних кордонів, пошуку сумісності там, де раніше фіксувалися лише розбіжності.

Врахування закономірностей формування багатовимірного та полікультурного простору територіальності має стати одним із пріоритетних напрямів конструювання безпекових стратегій сучасності. Недооцінка владою просторових чинників трансформаційних процесів завжди загрожує серйозними ускладненнями. Регіональність як ознака специфічності певних частин території притаманна всім країнам світу і є атрибутом кожної держави; процеси регіоналізації мають свої історичні, господарсько-економічні, соціокультурні, етнонаціональні, політичні передумови,

які потребують уважного вивчення. Важливо, щоби проблема «інакшості», яка є головною в регіональній компаративістиці, розглядалася крізь призму культурної варіативності, а не в рамках дихотомії «свій — чужий». І щоби пропонувалися саме такі механізми культурної комунікації, які орієнтовані на взаєморозуміння й міжетнічну толерантність, націлені на діалог і співпрацю.

Очевидно, що сучасне українське суспільство відчуває гостру потребу в нових гуманітарних парадигмах з об'єднувальним контекстом, і саме регіоналістика може стати фундаментом конструювання стратегій осмислення історії країни в регіональному розрізі з акцентом на особливостях соціального і культурного розвитку. Справа тут не лише в тому, що підвищена увага до регіональної специфіки є зворотнім боком інтересу до глобальних проблем. Більше важить інше — те, що глобалізаційні реалії пропонують нові тренди переосмислення просторових відносин та вимагають вироблення дієвих консолідаційних моделей регіональної ідентичності. Соціум має шукати механізми порозуміння на основі усвідомлення значення того спільного «ідентифікаційного коду» цінностей та ідей, які формували протягом століть українську націю. Цей пошук має відбуватися з усвідомленням зроблених помилок, визначенням права кожної людини на власну позицію, розумінням важливості «культури діалогу» в сучасному глобально-регіональному просторі.

---

¹ Wiener A., Diez T. *European integration theory*. Oxford: Oxford University press, 2009. P. 6–8.

² Brenner N. *New states spaces: Urban governance and the rescaling of statehood*. Oxford: Oxford university press, 2004.

³ *Regionalism in a changing world. Comparative perspectives in the new global order*. Ed. by L. Fioramonti. London: Routledge, 2014.

⁴ Marei N., Richard Y. Global regionalization processes and (macro)-regional integration. In favor of generalization in geography. *Belgeo*. 2020. No. 4. URL: <http://www.journals.openedition.org/belgeo>.

⁵ *Global regionalization: core peripheral trends*. Ed. by H.S. Geyer. Northampton: Edward Elgar, 2006.

⁶ Langenhove L. Van. *Building regions: the regionalization of the world order*. Ashgate publishing, 2011. P. 133.

⁷ Реутов В.С. Глобальна регіоналізація як сучасний вектор розвитку глобальних економічних трансформацій. *Ефективна економіка*. 2011. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

⁸ Кобенко О.Б. Теоретичні основи глобальної регіоналізації міжнародних відносин. *Держава і право*. 2014. Вип. 64. С. 482–487.

⁹ Robertson R. Globalization or glocalization. *Globalization. Critical concepts in sociology*. Vol. 3. Global membership and participation. London: Routledge, 2003. P. 31–51.

- ¹⁰ Martinelli A. *Global modernization: rethinking the project of modernity*. London: SAGE publications, 2005.
- ¹¹ Laursen F. *Comparative regional integration: theoretical perspectives*. London: Routledge, 2004.
- ¹² Lombaerde F. De, Söderbaum F., Langenhove L. Van, Baert F. The problem of comparison in comparative regionalism. *Review of international studies*. 2010. Vol. 36. P. 731–753.
- ¹³ European Union and new regionalism: regional actors and global governance in a post-hegemonic era. Ed. by M.Telo. Aldershot: Ashgate publishing company, 2007.
- ¹⁴ Weine-Lindebord L. Europe of the regions — a growing reality. *Structural change in Europe. Innovative cities and regions*. Bollshchwell: Hagbarth publications, 2000. P. 43–48.
- ¹⁵ Андросчук О. One Ukraine or many? Регіоналізм в Україні в інтерпретаціях зарубіжних дослідників. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2017. Вип. 27. С. 384–439.
- ¹⁶ Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія. Київ: КНЕУ, 2008.
- ¹⁷ Тульчинський Р.В. Категоріально-понятійний апарат становлення нового регіоналізму. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27. № 4. С. 111–117.
- ¹⁸ Rokkan S. The center-periphery polarity. *Center-periphery structures in Europe: an ISSC workbook in comparative analysis*. Frankfurt: Campus, 1987. P. 17–50.
- ¹⁹ Кононов І. Соціологія і проблеми просторової організації суспільства. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2004. № 4. С. 72–75.
- ²⁰ Верменич Я.В. Історична регіоналістика. Навчальний посібник. Київ: Інститут історії України НАН України, 2014. С. 72–77.
- ²¹ Нагорна Л.П. Регіональна ідентичність: український контекст. Київ: ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008. С. 240–241.

REFERENCES

1. Androshchuk, O. (2017). One Ukraine or many? Rehionalizm v Ukrayini v interpretatsiyakh zarubizhnykh doslidnykiv. *Istoriografichni doslidzhennya v Ukrayini*, 27, 384–439 [in Ukrainian].
2. Brenner, N. (2004). *New states spaces: Urban governance and the rescaling of statehood*. Oxford: Oxford university press [in English].
3. Chuzhykov, V.I. (2008). *Hlobal'na rehionalistyka: istoriya ta suchasna metodolohiya*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Fioramonti, L. (Ed.). (2014). *Regionalism in a changing world. Comparative perspectives in the new global order*. London: Routledge [in English].
5. Geyer, H.S. (Ed.). (2006). *Global regionalization: core peripheral trends*. Northampton: Edward Elgar [in English].
6. Kobenko, O.B. (2014). Teoretychni osnovy hlobal'noyi rehionalizatsiyi mizhnarodnykh vidnosyn. *Derzhava i pravo*, 64, 482–487 [in Ukrainian].
7. Kononov, I. (2004). Sotsiolohiya i problemy prostоровoyi orhanizatsiyi suspil'stva. *Sotsiolohiya: teoriya, metody, marketynh*, 4, 72–75 [in Ukrainian].
8. Langenhove, L. Van. (2011). *Building regions: the regionalization of the world order*. Ashgate publishing [in English].
9. Laursen, F. (2004). *Comparative regional integration: theoretical perspectives*. London: Routledge [in English].
10. Lombaerde, F. De, Söderbaum, F., Langenhove, L. Van, & Baert, F. (2010). The problem of comparison in comparative regionalism. *Review of international studies*, 36, 731–753 [in English].

11. Marei, N., & Richard, Y. (2020). Global regionalization processes and (macro)-regional integration. In favor of generalization in geography. *Belgeo*, 4. <http://www.journals.openedition.org/belgeo> [in English].
12. Martinelli, A. (2005). *Global modernization: rethinking the project of modernity*. London: SAGE publications [in English].
13. Nahorna, L. (2008). *Rehional'na identychnist': ukrayins'kyi kontekst*. Kyiv [in Ukrainian].
14. Reutov, V.Ye. (2011). Hlobal'na rehionalizatsiya yak suchasnyy vektor rozvytku hlobal'nykh ekonomichnykh transformatsiy. *Efektivna ekonomika*, 11. <http://www.economy.nayka.com.ua> [in Ukrainian].
15. Robertson, R. (2003). Globalization or glocalization. *Globalization. Critical concepts in sociology*. (Vol. 3). London: Routledge [in English].
16. Rokkan, S. (1987). The center-periphery polarity. *Center-periphery structures in Europe: an ISSC workbook in comparative analysis*. Frankfurt: Campus [in English].
17. Telo, M. (Ed.) (2007). *European Union and new regionalism: regional actors and global governance in a post-hegemonic era*. Aldershot: Ashgate publishing company [in English].
18. Tul'chyns'kyi, R.V. (2017). Katehorial'no-ponyatiynyy aparat stanovlennya novoho rehionalizmu. *Ekonomichnyy analiz*, 27, 4, 111–117 [in Ukrainian].
19. Vermenych, Ya.V. (2014). *Istorychna rehionalistyka. Navchal'nyy posibnyk*. Kyiv [in Ukrainian].
20. Weine-Lindebord, L. (2000). Europe of the regions — a growing reality. *Structural change in Europe. Innovative cities and regions*. Bollshchwell: Hagbarth publications [in English].
21. Wiener, A., & Diez, T. (2009). *European integration theory*. Oxford: Oxford University press [in English].